

נראה שמוכרחים לפרש כן, שהרי הפירכא 'שכן מחוסר מעשה' דלעיל אינה מובנת, הלא עדיין יש ללמוד טבו"י ממחור"כ ב'קל וחומר', ע"י הכנסת הפירכא עצמה בק"ו – ומה מחור"כ שאינו פוסל תרומה הגם שהוא מחוסר מעשה, ואעפ"כ מחלל עבודה, טבו"י שאע"פ שאינו מחוסר מעשה, פוסל בתרומה, כ"ש שיחלל. אכן נראה שזו בעצמה הסברא שאמרו כאן, 'סוף סוף קלישא לה טומאתן, שהרי אנו רואים שמחור"כ על אף היותו מחוסר מעשה הוא אוכל בתרומה ועל כרחך משום שטומאתו קלושה. נמצא אם כן שבקושיא זו חורנו מהפירכא שנאמרה לעיל.

(ע"ב) 'שרפה אונן ומחוסר כפורים – כשרה' – כאן פרש רש"י (וכבר העירו האחרונים מדברי רש"י ביבמות עד) משום שהפרה קדשי בדק הבית היא, ולא נאמרו פסולים הללו אלא בקדשי מזבת. ולכאורה לפי זה הוא הדין בשאר פסולי עבודה, אינם שייכים בפרה [רק טמא פסול מן הדין המיוחד האמור בפרשת פרה, שכל מעשיה באיש טהור]. וכן כתב הגרי"ז (הלכות פרה).
ואולם בספר מנחת חינוך (שצו, טו) כתב שנראה שכל שאר הפסולים מלבד אלו המנויים כאן [וגם עבודה בשמאל] – פוסלים בפרה. וכן יוצא לכאורה לשיטת התוס' שדוקא אלו כשרים משום 'קל וחומר' מטבול יום. [התוס' כאן נקטו שבעל-מום פסול בפרה. והמנ"ח (ערה, יא) פקפק בדבר. וכן העיר על כך בחזו"א. וב'אמבוהא דספרי' (חוקת טז) הביא מתוספתא (פרה ג, ב) לפסול בע"מ].
ע"ע בפרטי ענין זה: קרן אורה; תוס' רעק"א ורש"ש פרה יב, י; חזון איש פרה ת, ת; דבר אברהם ח"א ז; בית ישי קלו.

והא מהכא נפקא מהתם נפקא... והא תנא ולהבדיל בין וגו' קא נסיב לה... – ע' במצוין ביוסף דעת ב"מ סא. האם אמוראים נוטים מדרשת התנא ללמוד מדרש אחר.

דף יח

(ע"ב) 'מרושלין שסילקן על ידי אבנט – כשרין' – שומעים אנו מכאן שאין הכפלים פוסלים, הלכך אם הבגדים רחבים (והרי צריכים להיות 'כמדתו') – רשאי לכופלן ולהדקן, ואפילו בטבעת שאין עושה יתור בגדים. ולא יתחוב ראשי הטבעת תוך הבגד – שלא יחוק, אלא יכרכנה מעליו (חזו"א זבחים ג, א).
כתב שם טבעת פחות מג' על ג'. ונראה שמדבר על טבעת העשויה מבד המשמשת כלולאה, שהרי שיעור גע"ג המוזכר להלן נאמר בבגד, כשאר שיעור בגד לענין קבלת טומאה, אבל בטבעת ממין אחר – שיעורו שונה.

'אמר ר' ירמיה מדיפתי: מרושלין שלא סילקן תנאי היא...' – 'צ"ב לענ"ד, דנהי דיש בכלל חמש ארבע, מ"מ בגדי כהונה כתיב בהו לכבוד ולתפארת, ומנלן דמרושלים הוו כבוד ותפארת?' (מהגר"א בנצצל שליט"א).

לא, דכולי עלמא כמאן דאיתיה דמי, ושאני הכא דרבי רחמנא אשר תכסה בה' – הקשו המפרשים, אם כן קשה על שמואל משתי הברייתות, שהרי שתיהן סוברות יתר כמאן דאיתיה דמי, וא"כ מדוע מרושלין כשרים? וגם אם נאמר שכך משמע לשמואל מפשטות הברייתא דלעיל, וגם אפשר שיפרש שבזה חולקות שתי הברייתות הללו, היה לגמרא לומר כבשאר מקומות, 'לשמואל – ודאי תנאי...?'

ונראה שמתחילה זה שאמרו 'כתנאי' לא היתה הכוונה אלא לדעת רב, אבל לשמואל ודאי יש לחלק בין

הנידונים; בנידון ציצית, הואיל ומפורש בתורה 'ארבע כנפות' יש לומר שחמש אינו בכלל המצוה. ואלם בגד שהוא ארוך ממדתו, אין לפסול לדעת שמואל משום 'יתור בגדים' שהרי הכל בגד אחד [ומפני הכתוב מדו בד – כמדתו, לא באו לפסול, שהרי ודאי לדעת כולם אין כאן 'כמדתו' ולא היה מקום למחלוקת בזה, אך הדיון לפסול הוא רק משום יתור בגדים, כדמשמע ברש"י].

וההשוואה בגמרא היתה לרב הסובר שרישול נחשב 'יתור בגדים', ודאי סובר 'יתר כמאן דאיתא' ואם כן דבריו אינם תואמים עם הברייתא שחמש כנפות אינן יוצאות מכלל 'ארבע' שאמרה תורה. ודחו שרב יפרש דלכו"ע כמאן דאיתא דמי, אלא שם יש ריבוי מיוחד לחיוב ציצית, אבל לשמואל – מראש לא היתה כל שאלה כאמור (שפת אמת. ע"ש).

מה שכתב שהדיון הוא משום 'יתור בגדים' – בחזו"א (ג,א) פרש סברה אחרת; שאין בגד זה ראוי כלל לאותו כהן, כיון שאינה תואמת למידתו. ולכו"ע אין כאן קיום 'כמידתו' לענין מצוה, אלא שנחלקו על בגד שהוא מעדיף, האם נחשב ראוי או שמה הריהו כמסולק.

ולסברת השפ"א דהוי יתור בגדים, לכאו' לא אתיא כרבי יוחנן (יט). שאין יתור בגדים אלא במקום בגדים, אך אפשר כיון שעיקר הבגד במקום בגדים – יש בזה משום יתור אף החלק שאינו במקום בגדים.

'בד – שיהו חוטן כפול ששה...' – אע"פ שאין כוונת הברייתא לפרש משמעות 'בד', רמז יש כאן – 'בד' בגימטריא 6.

ליקוטים מפוסקים אחרונים

'בעלת חמש'

א. מכך שבגד בעל חמש כנפות חייב, יש להוכיח לכאורה שבגד שכנפותיו בזוית כהה נחשבות 'כנף' לחיוב ציצית [דלא כתפלין שאין זה 'ריבוע']. אך יש לדחות ולהעמיד באופן שכל חמשת הכנפות ישרייזויות, כגון בגד של ארבע כנפות ישרות, שחתך במקום הכנף האחת ריבוע שלם, ונוצרו עתה שתי כנפות ישרות במקום האחת (עפ"י חזו"א זבחים ג,א).

אמנם לדינא נראה פשוט שמסכים לחיוב. וכן יש לשמוע קצת מדממעטינן (במנחות פרק 'התכלת') כנפות עגולות – משמע שכשאינן עגולות חייב. וכן מוכח מפשטות לשון הטשו"ע (או"ח י,ב) 'יש לה ארבע, וחתך אחת באלכסון'.

ב. לכתחילה אין לעשות בגד בעל ה' כנפות. ואם עשה – צריך להטיל ארבע ציציות בארבע כנפות המרוחקות זו מזו ביותר [וכן הדין בשש כנפות ויותר]. ואם הטיל חמש ציציות עובר בכל תוסף, ויחתוך אחת מהן וכשרה בכך (משנה ברורה י,ג ד מהאחרונים; ערוה"ש י,א).

א. מה שכתב שאין לעשות בת ה' לכתחילה – מקורו בב"ח, ע"ש. וכוונתו שלכתחילה יש לצאת ידי כל הדעות ויעשה טלית בת ד' להתחייב לכו"ע. ואולם אם יש לו כבר בת ד', אין כל מניעה לעשות בגד נוסף בעל ה' כנפות, ויברך על הראשון. וכן מה שכתוב בספר בן איש חי (שנה א, נח ו) ליהרר שלא ללבושה – גם כן כוונתו לכך. כי אין כל סיבה שלא ללבושה כשלושב גם בת ד', שמשום כל תוסף אין לחוש, שהרי עושה כן מפני הספק, וכמו המטילין ציצית בכסות לילה שלובשים ביום.

ב. נראה שלפי שיטה זו החוששת לבת ה' שפטורה, הוא הדין כשהיתה מתחילה בת ד' והטיל בה, ונעשית בת ה' – אם בא לשוב ולעשותה של ד', יש להתיר כל ציציותיה, דומיא דנעשית בת ג' דהוי 'תעשה ולא מן העשוי' (ע' טו,ה באחרונים, ומשנ"ב י,ב).

ולפי זה יש לומר טעם נוסף לדברי הב"ח (טו) שכתב שאין לחבר שני חלקים שנפרדו אא"כ יתיר כל הציציות, אפילו יש בכל חלק שיעור חיוב. והאחרונים חלקו עליו. ולהאמור י"ל דאזיל לשיטתו לחוש לשיטה הפוסטת בת חמש, והרי כשמתחיל לחבר את שני החלקים יש לבגד ו' כנפות.

והמשנ"ב דלא חש לה התם – אפשר שסובר שלהתיר הציציות הוי כדיעבד ולכך אין צורך לחוש לשיטת יחיד זו ולהתיר. או י"ל כיון שעומד לחבר לגמרי אינה נחשבת בעלת ו' [דומיא דאמרינן בקיפול כנפות ועומד לפשטן – ע' מג"א טו, ד ולבו"ש שם].

ובבן איש חי (שם ח) חש לזה לכתחילה, להתיר הציציות בטלית שנקרעה רובה. וכן הביא בכף החיים י, ז.

ג. מבואר במשנ"ב (י,ה) שיש לברך על בגד בן ה' כנפות, ובכף החיים (י,א) הביא שאין לברך משום 'ספק ברכות'.

ד. בגד בעל חמש כנפות שהטיל ארבע ציציות בכנפות הסמוכות זו לזו, יש להחמיר להוציאן ולהטילן ברחוקות. ואם אי אפשר לתקן, כגון שהגיע זמן התפילה – יכול לסמוך על המקילין ולברך. כן פסק במשנה ברורה (י,א בשם האחרונים). ואילו בכף החיים (י,ד) הביא מהאחרונים שפסול בדיעבד, ולא הביא חולקים.

ה. חתך באלכסונו של בגד בן ארבע כנפות, ונעשה בן חמש – חייב בציצית. וצריך שהחתיכה תהיה גדולה וניכרת, וכן הדין אם חתך שני חתכים ונעשה בעל שש (שו"ע י,ב ומשנ"ב שם בשם האחרונים). יש מי שכתב שלכאורה נראה שצריך שיהא הפסק בין שתי הקרנות כשיעור שלש אצבעות (באה"ל שם בשם המרדכי).

א. בפשטות נראה שכוונת המרדכי שחתך את הזוית לרוחבה והחסירה. כלומר חתך קו ישר מצלע לצלע ונחסרה מן הבגד חתיכה שלמה. ויש לומר שה"ה כשחתך לכיוון תוך הבגד והחסיר ממנו מעט [כעין שכתב בבאה"ל (י ד"ה א' באלכסון) שעשה כעין אות ד' בכנף] – אם שיעור המרוח שלש אצבעות, הווי שתי כנפות.

ויש לעיין אם דין זה אמור גם כשחתך כן כצד הבגד ולא בזוית.

ואם לא החסיר מהבגד בחיתוכו, אין נחשבים ב' כנפות אלא אם חתך ברובו של בגד, כבסעיף ז בשו"ע.

ב. בספר ערוך השלחן (י,ד) כתב: נראה שהחתך בגד באלכסונו, אין הוא הופך בזה את הקרן לשנים אלא כשהחתך טפח או יותר. או אפשר שמספיק ג' אצבעות, וצ"ע.

דף יט

הערות ובאורים בפשט

'צילצול קטן' – חגורה צרה ממשי וכד' העשויה לתכשיט (עפ"י רש"י שבת קה. עירובין קג: סוטה ח: ע"ו עג. מנחות קט.).

'אמר רבי יהודה בריה דרבי חייא: לא שנו אלא גמי אבל צילצול קטן הוי יתור בגדים... ותיפוק ליה משום חציצה... לישנא אחרינא אמרי לה, אמר ר' יהודה ברדר"ח: לא שנו אלא גמי אבל